

برخی شاخص های هویت جمعیتی جوامع :

ویژگی هایی مانند: تعداد جمعیت / جوان و پیر بودن / روستایی و شهری بودن / بیکار و شاغل بودن / ... نشانگر ویژگی های جمعیتی و بعنوان شاخص هایی از هویت جمعیتی جوامع هستند.

اهمیت جمعیت (کمیت و کیفیت آن) برای جوامع:

- ✓ اولین شرط بقای هر جامعه؛ جمعیت آن است. (انقراض جمعیت یک جامعه برابر با نابودی آن جامعه است).
- ✓ کمیت ناکافی یا کمبود اعضای جامعه موجب می شود؛ بسیاری از فعالیت های اقتصادی / سیاسی / اجتماعی / فرهنگی، بر زمین بماند.
- ✓ کیفیت ناکافی یا غیرمسئول و بی تفاوت بودن جمعیت؛ موجب می شود، نیازهای جامعه بطور مناسب تأمین نشود.
- ✓ جمعیت هر جامعه (کمیت و کیفیت آن) بر ثروت، امنیت، قدرت و منزلت آن جامعه رد میان سایر جوامع تأثیر مهمی دارد.

مرور برخی مفاهیم:

فرهنگ: به آگاهی ها و معانی مشترکی گفته می شود که جهان اجتماعی بر اساس آن ساخته می شود. (فرهنگ؛ همان عقاید و ارزش های کلان اجتماعی است).

رابطه فرهنگ و هویت جهان اجتماعی: فرهنگ هر جامعه ای؛ سازنده هویت آن جهان اجتماعی است. اینرو به هویت جهان اجتماعی؛ هویت فرهنگی نیز گفته می شود.

بطور خلاصه :

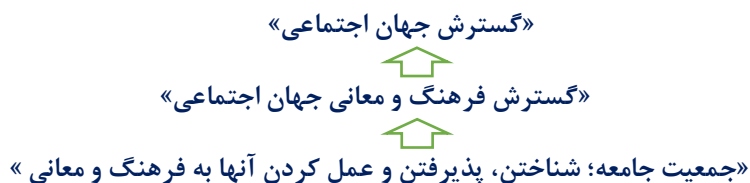
آگاهی و معانی مشترک فرهنگ هویت جهان اجتماعی (هویت فرهنگی).

بسط و گسترش جهان اجتماعی :

بسط و گسترش جهان اجتماعی از طریق گسترش فرهنگ و معانی آن، صورت می گیرد.

گسترش فرهنگ و معانی گسترش جهان اجتماعی

نقش جمعیت جامعه در بسط و گسترش جهان اجتماعی:

توضیح: گسترش جهان اجتماعی از طریق گسترش فرهنگ و معانی آن صورت می گیرد. و گسترش فرهنگ و معانی از طریق اعضای جهان اجتماعی (جمعیت جامعه) محقق می شود. (اعضای جهان اجتماعی از طریق شناختن (اندیشیدن)، پذیرفتن و عمل کردن به فرهنگ و معانی؛ موجبات گسترش آن می شوند)

نکته: نقطه عزیمت گسترش جهان اجتماعی؛ به جمعیت آن جهان اجتماعی (بعنوان حاملان و عاملان فرهنگی) بر می گردد.

تأثیر افزایش یا کاهش جمعیت بر فرهنگ و معانی جهان اجتماعی:

افزایش جمعیت جامعه از دیاد حاملان و عاملان فرهنگ و معانی جهان اجتماعی بسط و گسترش بیشتر فرهنگ جهان اجتماعی.
کاهش جمعیت جامعه کاهش حاملان و عاملان فرهنگ و معانی جهان اجتماعی محدود شدن گستره فرهنگ و معانی جهان اجتماعی فراهم شدن زمینه بسط و تسلط جهان های اجتماعی دیگر

نکته: هر چقدر جمعیت جهان اجتماعی بیشتر باشد، حاملان و عاملان فرهنگ و معانی آن بیشتر خواهد بود. لذا فرهنگ آن جامعه نیز بسط و گسترش بیشتری خواهد یافت.

نکته: هر چقدر جمعیت جهان اجتماعی کاهش یابد؛ حاملان و عاملان فرهنگ و معانی آن کمتر خواهد بود. لذا گستره فرهنگ آن محدود خواهد شد و این شرایط می تواند؛ زمینه ساز بسط و تسلط جهان های اجتماعی دیگر باشد.

نهاد خانواده و بسط و گسترش فرهنگ و هویت جهان اجتماعی:

نهاد خانواده در بسط و گسترش فرهنگ و هویت جهان اجتماعی بسیار مؤثر است.. ازدواج و تشکیل خانواده؛ با محقق شدن ارزش ها و معانی اجتماعی چون: رحمت، مهربانی، مودت و ... همراه است. با بزرگ شدن خانواده (تولد فرزندان)؛ این معانی و ارزش ها گسترش می یابد. با گسترش خانواده ها و ایجاد نسبت هایی چون: پدر بزرگ، مادر بزرگ، خاله، دایی، عمه، عمو، پسرعمو و ... نظام خویشاوندی شکل می گیرد و بدین وسیله ارزش ها و معانی چون: مودت و رحمت در جامعه گسترش می یابد. (ارزش هایی چون مودت و رحمت که ابتدا میان زن و شوهر بواسطه ازدواج شکل یافته بود، از طریق گسترش خانواده و شکل گیری نظام خویشاوندی؛ این ارزش ها؛ گسترش بسیار بیشتری می یابد).

تأمین جمعیت کافی و مناسب برای جهان اجتماعی بعنوان مسأله ای هویتی:

از آنجائیکه افزایش یا کاهش جمعیت جهان اجتماعی در فرهنگ و هویت جهان اجتماعی تأثیرات تعیین کننده ای دارد به گونه ای که: افزایش جمعیت موجب بسط بیشتر فرهنگ و هویت و کاهش جمعیت موجب محدود شدن گستره فرهنگ و هویت و زمینه ساز تسلط سایر جهان های اجتماعی می شود. لذا تأمین جمعیت کافی و مناسب بعنوان مسأله ای هویتی مطرح می شود.

نقش جمعیت در تحقق هدف بنیادی دین اسلام:

هدف اسلام؛ تأسیس جهان اجتماعی توحیدی است و لازمه تحقق این هدف؛ داشتن جمعیت مناسب است.
بدین ترتیب افزایش جمعیت از نظر اسلام؛ ضروری است. اما اسلام؛ دو پیش شرط در این راستا تعیین کرده است.

پیش شرط های دین اسلام برای افزایش جمعیت: (پیش شرط های مربوط به کیفیت جمعیت)

الف) پیش شرط اول: فرهنگ و معنایی که با افزایش جمعیت؛ بسط می یابد؛ فرهنگ حق باشد و نه باطل (یعنی؛ اعضای جامعه؛ فرهنگ و معانی حق (باورهای و ارزش های حق) داشته باشند).

ب) پیش شرط دوم: افراد و اعضای این فرهنگ؛ حاملان و عاملان معانی حق باشند. (یعنی: اعضای جامعه پای بند و متعهد به فرهنگ و معانی حق باشند)

فقدان هر یک از موارد فوق؛ مانع تحقق جهان اجتماعی توحیدی است.

فقدان پیش شرط اول؛ موجب شکل گیری جامعه مُشْرِک می شود (جامعه ای که بر اساس باورها و ارزش های باطل شکل می گیرد).
فقدان پیش شرط دوم؛ موجب شکل گیری جامعه فاسق می شود (جامعه های که اعضای آن عقاید و ارزش های حق را می شناسند ولی به آنها پایبند نیستند).

نکته: از نظر دین اسلام؛ هم کمیت جمعیت (تعداد لازم و کافی) و هم کیفیت جمعیت (حامل و عامل فرهنگ حق بودن) در بسط و تداوم هویت جهان اجتماعی توحیدی؛ مؤثرند.

نکته: از نظر دین اسلام؛ کیفیت جمعیت (جمعیتی با فرهنگ حق و پای بند به فرهنگ حق)؛ پیش شرط اساسی افزایش کمیت جامعه است.

سیاست های جمعیتی:

به تدابیر و راه حل هایی گفته می شود که برای حل مشکلات جمعیتی بکار گرفته می شود..

مُتَوَلّی و مسئول اجرای سیاست های جمعیتی:

نهاد سیاست؛ متولی و مسئول اجرای سیاست های جمعیتی است که با همراهی و همکاری مردم؛ راهکارهایی را برای حل مشکل جمعیت به اجرا در می آورد.

آشکال (شکل های) سیاست جمعیتی:

الف) سیاست های افزایش جمعیت

ب) سیاست های کاهش جمعیت

توضیح: در مواقعی که جهان اجتماعی با کاهش یا افزایش جمعیت مواجه می شود. نهاد سیاست بعنوان مسئول هماهنگ کننده نهادها. برای حل مشکل جمعیت چاره اندیشی می کند و با همراهی و همکاری مردم؛ تدابیر و راه حل هایی را به اجرا در می آورد که سیاست های جمعیتی نامیده می شوند.

دلایل کاهش جمعیت در جوامع غربی (کاهش جمعیت عوارضی چون: پیری و سالمندی جمعیت را نیز به همراه دارد).

بالا رفتن سن ازدواج / افزایش بی ثباتی / فروپاشی خانواده ها و طلاق / رفاه زدگی / عافیت طلبی / مصرف گرایی و هزینه پنداشتن فرزندان و از جمله دلایلی اند که موجب شده اند جوامع غربی با مسأله کاهش جمعیت و عوارضی چون پیری و سالمندی جمعیت مواجه شوند.

نکته: تأمین جمعیت از کارکردهای مهم نهاد خانواده است و اختلال در نهاد خانواده؛ جهان اجتماعی را با کاهش جمعیت مواجه می کند.

اجرای سیاست های جمعیتی در ایران:

الف) (سیاست های کاهش جمعیت):

- ✓ قبل از انقلاب اسلامی (۱۳۴۵ تا زمان پیروزی انقلاب): طی این دوره زمانی؛ میزان رشد سالانه جمعیت از حدود ۳/۱ به ۲/۷ درصد در سال کاهش یافت.
- ✓ بعد از انقلاب اسلامی (۱۳۶۸-۱۳۹۰): طی این دوره زمانی؛ میزان رشد سالانه جمعیت از ۳/۹ به ۱/۳ درصد در سال کاهش یافت.

ب) تجدید نظر در سیاست های کاهش جمعیت :

کاهش بیش از حد و کم سابقه رشد سالانه جمعیت، زمینه تغییر سیاست های جمعیتی را فراهم آورد. از سال ۱۳۹۰ تجدید نظر در سیاست های کاهش جمعیت آغاز شد و در سال ۱۳۹۳ اصول کلی سیاست های جمعیتی کشور تصویب شد.

کنش اقتصادی :

به آن دسته از فعالیت های روزمره که برای تهیه و تولید وسایل ضروری زندگی و رفع نیازهای مادی و معیشتی خود و دیگران انجام می دهیم؛ کنش اقتصادی می گویند.

نکته : کنش های اقتصادی ما، از جمله کنش های اجتماعی اند زیرا این کنش ها، در رابطه با دیگران صورت می گیرند (اراده و آگاهی ما درکنش های اقتصادی ناظر به دیگری است).

نهاد اقتصاد :

مجموعه کنش ها، روابط و قواعدی که حول تولید و مصرف کالا و خدمات و توزیع درآمد و ثروت صورت می گیرد؛ نهاد اقتصاد را شکل می دهد. به عبارت دیگر؛ نهاد اقتصاد: عبارت است از؛ مجموعه رویه ها و قواعد مستحکم و خدشه ناپذیری که در خصوص فعالیت های اقتصادی (اعم از تولید و مصرف کالا و خدمات یا توزیع درآمد و ثروت) وجود دارد.

نکته : کارکرد نهاد اقتصاد این است که فعالیت های اقتصادی جامعه را در هماهنگی با باورها ارزش های کلان اجتماعی سامان دهد.

برخی شاخص های هویت اقتصادی جوامع:

ویژگی هایی مانند: اقتصاد دانش بنیان، اقتصاد تک محصولی، اقتصاد مقاوم یا شکننده / اقتصاد دولتی یا غیر دولتی / اقتصاد سرمایه داری یا سوسیالیستی یا اسلامی / و ... معرف برخی شاخص های هویت اقتصادی جوامع هستند.

نکته: علاوه بر کشورها و جهان های اجتماعی؛ گروه ها، سازمان ها و افراد نیز هویت اقتصادی خاص خودشان را دارند.

ویژگی های اقتصادی ایران؛ پس از انقلاب اسلامی:

الف) دستاوردها: (Achievements):

- ✓ گسترش بهره مندی مردم کشور از آب، برق، گاز، ارتباطات و ...
- ✓ ایجاد زیرساخت های مختلف مانند: سدها و نیروگاه ها و توسعه ظرفیت تولیدی کشور در انواع محصولات.
- ✓ ارتقای شاخص های بهداشت و درمان.
- ✓ دستیابی به موفقیت هایی در عرصه های علم و فناوری
- ✓ سازندگی خرابی های ناشی از جنگ.

- ✓ جبران برخی عقب ماندگی های تاریخی.
- ✓ مقابله با تحریم ها
- ✓ و

مُعضلات یا مشکلات (Difficulties)

- ✓ تورم و بیکاری
- ✓ وابستگی به نفت
- ✓ توزیع نابرابر امکانات
- ✓ تجمل گرایی و غلبه فرهنگ مصرفی
- ✓ و

نکته: کشف نفت و سرمایه های حاصل از فروش نفت به خارجیان؛ مهم ترین عامل شکل دهنده اقتصاد ایران در طول تاریخ معاصر بوده است. (برخی اندیشمندان ایرانی؛ تأثیرات منفی نفت بر اقتصاد ایران را به نفرین نفت تعبیر نموده اند).

فرصت ها و محدودیت های اقتصاد نفتی (اقتصاد نفت محور):

الف) فرصت ها:

- ✓ تبدیل سرمایه های نفتی به انواع داری ها و ثروت ها مانند: صنایع و کارخانجات تولیدی.

محدودیت ها:

- ایجاد اقتصادی وابسته؛ که رشد و افول آن به قیمت و درآمدهای نفتی مشروط می شود.
- شکل گیری تولید ملی ضعیف و شکننده که مستقیم و غیرمستقیم وابسته به نفت می باشد.
- پیدایش دولتی بزرگ و تنبل (Great and Lazy government) که می کوشد رفاه اقتصادی رانه بواسطه رواج کسب و کار بلکه عمدتاً به کمک درآمدهای نفتی تأمین کند. (چنین دولتی حتی می کوشد هزینه های آموزش و بهداشت را که در بیشتر نقاط دنیا از محل دریافت مالیات ها پرداخت می شود؛ به کمک درآمدهای نفتی تأمین کند).

پیامدهای اقتصاد نفتی (اقتصاد وابسته به نفت):

- پیدایش احساس رفاه کوتاه مدت و سینوسی (دارای نوسان) که این وضعیت نیز به هیچ روی پایدار نخواهد بود.
- پیدایش وضعیتی شکننده که می تواند مورد سوء استفاده طمع ورزان بین المللی قرار گیرد و از آن بعنوان ابزاری برای ایجاد فشار بر جامعه استفاده کنند. (بعنوان نمونه: می توان به انواع تحریم های اقتصادی نفتی و مالی اشاره کرد که از سال ۱۳۸۹ تاکنون بارها علیه کشور ایران اجرا شده است. تحریم هایی که با هدف محدود کردن درآمد نفتی و جلوگیری از انتقال درآمدهای نفتی به کشور؛ اجرا شده اند).

اشکال مختلف تهاجم اقتصادی استعمارگران غربی به ایران:

الف) دوره قاجار: دریافت امتیازاتی مانند: امتیاز رویتر، امتیاز رژی (امتیاز انحصار توتون و تنباکو) و ...

ب) دوره پهلوی: تاراج نفت، فروش جنگ افزار و کالاهای مصرفی و صنایع مونتاژ به ایران و تخریب بنیان های تولید ملی بویژه روح خودباوری ملت ایران.

مهم ترین دلیل واکنش ملت های غیر غربی به تهاجم اقتصادی استعمارگران غربی

اقتصاد؛ روزنه ورود استعمار و نابودی هویت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جوامع به شمار می رود و به همین دلیل نیز تهاجم اقتصادی غربی ها؛ واکنش های ملت های غیر غربی را در پی داشته است. بعنوان نمونه: کمپانی هند شرقی انگلیس که با ماهیت اقتصادی و تجاری

فعالیت می کرد؛ عملاً ابزاری برای هویت زدایی و غارت و چپاول دارایی های عظیم مردم هند بود. مقاومت مردم هند به رهبری گاندی، نمونه ای از واکنش به چنین اقداماتی بود.

اقتصاد و هویت جهان غرب:

جهان غرب؛ بدلیل رویکرد سکولار و دنیوی خود؛ هویت خود را بر اساس اقتصاد شکل می دهد. از اینرو؛ نظام اقتصادی سرمایه داری؛ عامل اصلی هویت یابی افراد و جوامع غربی است. در نظام سرمایه داری غربی؛ هویت افراد و جوامع، بیش از هر چیز به دارایی و توان اقتصادی آنها وابسته است.

رویکرد سکولار و دنیوی جهان غرب شکل گیری هویت جهان غرب بر اساس اقتصاد و پیدایش نظام سرمایه داری بعنوان عامل اصلی هویت یابی افراد و جوامع غربی

نکته: جوامع دیگری که به تبعیت از غرب؛ رویکرد سکولار و دنیوی دارند؛ نیز هویت سرمایه داری پیدا می کنند.

نکته: کشورهای سلطه گر غربی؛ پاشنه آشیل (نقطه ضعف) ایران اسلامی را اقتصادی می دانند. (زیرا؛ از یکسو اقتصاد را اساس همه چیز می دانند و از سوی دیگر تمامی شیوه های غیرسرمایه داری (مانند؛ شیوه اقتصادی ایران) را نابود شده می پندارند).

اقتصاد مقاومتی بعنوان راه نجات اقتصاد و هویت اقتصادی ایران:

ایران اسلامی؛ آرمان بازسازی هویت اقتصادی خود را با اجرای قانون اساسی و سیاست های اقتصاد مقاومتی دنبال می کند.

ویژگی های اقتصاد مقاومتی: (Resistive Economy):

- ✓ الگویی از اقتصاد پیشرفته، مستقل و مستحکم است.
- ✓ باور به تعالیم حیات بخش اسلام و اتکاء به ظرفیت های مولد مردمی و دولتی دارد.
- ✓ متکی بر روحیه جهادی، خلاقیت، ریسک پذیری، امید و همبستگی است.
- ✓ بر حضور فعال و مؤثر (حضور با عزت نفس / حضور قدرتمندانه) در تعاملات جهانی تأکید دارد.
- ✓ درون زا و برون گراست. (درونزا به این معنا که بر تولید داخلی قوی خود متکی است و برون زا به این معنا که به طور متعادل، فعال و مؤثری با سایر کشورها مبادله می کند).

پیامدهای اقتصاد مقاومتی :

- فراهم آوردن امنیت، رفاه و پیشرفت توأم با عدالت اجتماعی برای مردم ایران.
- به ارمغان آوردن الگویی ایرانی - اسلامی از رشد و شکوفایی برای جهان اسلام و بشریت.

محورهای تلاش مردم و دولت ایران بر مبنای اقتصاد مقاومتی:

- ✓ تلاش بر اساس عدالت و با اتکاء به دانش و فن آوری
- ✓ تأکید بر استقلال، خودکفایی، منع خام فروشی ثروت های طبیعی
- ✓ حفظ اقتدار و عزت ملی و درون زایی در عین برون گرایی

پیامد اقتصاد مقاومتی (بعنوان یک هویت اقتصادی) برای ایران اسلامی:

- مقاوم و پایدار بودن این هویت اقتصادی در مقابل انواع مشکلات و موانع
- طی نمودن مسیر پیشرفت؛ بدون تأثیر پذیری از دشمنی های بیرونی و موانع درونی

مثالی برای درک اهمیت افزایش جمعیت:

مقایسه گروه دو نفره با گروه سه نفره: (تأثیرات افزایش یک نفر به گروه دونفره)

گروه دو نفره: ریسک فروپاشی بالایی دارد زیرا؛ کناره گیری هر یک از اعضا به ناپودی گروه می انجامد / گروه دو نفره چیزی غیر از اعضایش نیست و هیچ واقعیتهایی فراتر از اعضای خود ندارد / فرد تنها با فرد رابطه دارد و از رابطه فرد و جمع (گروه) خبری نیست (تنها رابطه موجود رابطه «الف و ب» است)

گروه سه نفره: عضو جدید موجب پیدایش دو رابطه جدید می شود علاوه بر رابطه «الف و ب» دو رابطه دیگر بصورت «الف و ج» و «ب و ج» نیز ممکن می شود. / ریسک فروپاشی پایینی دارد زیرا؛ عضو سوم می تواند نقش واسطه و داور را در میان دو عضو پیشین ایفا کند و از این طریق تنش ها را کاهش داده و از ناپودی گروه جلوگیری کند / عضو سوم می تواند میان دو عضو دیگر تضاد و تفرقه ایجاد کند و از این تفرقه برای رسیدن به منافع خودش استفاده کند / با ورود عضو سوم؛ رابطه فرد با جمع (گروه) امکان پذیر می شود / علاوه بر افراد، پدیده جدیدی به نام گروه نیز بوجود می آید، که محصول عضویت فرد سوم است.

آثار اجتماعی و فرهنگی افزایش جمعیت:

- ✓ گسترش فرهنگ و معانی جهان اجتماعی
- ✓ پیچیده تر شدن روابط متقابل میان اعضای جامعه
- ✓ ضرورت ایجاد و گسترش نهادهای اجتماعی برای تنظیم روابط اجتماعی

افزایش جمعیت گسترش فرهنگ و معانی گسترش نهادی (گسترش نهادهای اجتماعی) گسترش هویت جهان اجتماعی

نکته: گسترش نهادی؛ همان گسترش فرهنگ و معانی است (نشانه گسترش فرهنگ و معانی است).

نکته: نهاد اجتماعی: مجموعه ای از عقاید، ارزش ها، هنجارها و نمادهاست که برای رفع نیاز ویژه ای اختصاص می یابد. (نهادهای اجتماعی عبارت است از: رویه های خدشه ناپذیر و مستحکم در عرصه روابط اجتماعی، رویه هایی که مبتنی بر باورها و ارزش های جامعه هستند / هر جهان اجتماعی بواسطه نهادهای خود؛ فرهنگ خود (باورها و ارزش های کلان) را در بخش های جامعه جاری می سازد (یا به بخش های مختلف جامعه؛ پمپاژ می کند).

نسل کشی (Genocide): هرگونه اقدام به ناپودی و حذف فیزیکی کل یا بخشی از جمعیت یک گروه بومی، قومی، مذهبی و ... را نسل کشی یا پاک سازی نسلی می گویند.

پدیده نسل کشی در جهان، نشانگر ابعاد هویتی جمعیت است.

نمونه هایی از نسل کشی :

- ✓ اروپائیان در هجوم به قاره آمریکا برای تأمین سلطه خود، به نسل کشی و از بین بردن ساکنان بومی قاره آمریکا پرداختند و در یک مقطع ۵۰ ساله، پانزده میلیون سرخ پوست را نابود کردند و مناطقی نظیر: هائیتی / کوبا / نیکاراگوئه و سواحل ونزویلا که تراکم جمعیتی بالایی داشتند، از جمعیت خالی کردند.
- ✓ در کشور بوسنی دو نسل کشی رخ داد: یکی در سربرنیتسا در سال ۱۹۹۵ و دیگری در طول جنگ ۱۹۹۵-۱۹۹۲ در سراسر بوسنی

✓ رژیم اشغال گر قدس برای تغییر ترکیب جمعیتی سرزمین های اشغالی و بیشتر شدن تعداد یهودیان نسبت به مسلمانان و اجرای طرح های توسعه طلبانه خود، ضمن حذف فیزیکی اعراب مسلمان و آواره کردن آنها، به جذب مهاجران یهودی از سراسر دنیا و کوچ دادن آنها به سرزمین های اشغالی اقدام می کند.

امتیاز رژی: قراردادی بود که در سال ۱۲۶۹ شمسی، میان جرالدرژی از جانب دولت انگلیس و میرزا علی اصغر خان امین السلطان از جانب ناصرالدین شاه منعقد گردید. بر اساس این قرارداد: طرف انگلیسی، به مدت ۵۰ سال انحصار خرید و فروش توتون و تنباکوی ایران را بدست می آورد و در قبال آن سالانه مبلغ ۱۵ هزار پوند به همراه یک چهارم سود خالص خود را به طرف ایرانی پرداخت می نمود. این امتیاز بدلیل مخالفت روس ها، اعتراض های گسترده علما و مردم و نهایتاً با فتوای تاریخی میرزای شیرازی، بدستور ناصرالدین شاه لغو گردید.

امتیاز رویتر: قراردادی بود که در سال ۱۲۵۱ شمسی، میان بارون جولوبوس دو رویتر؛ تاجر ثروتمند انگلیسی و میرزا حسین خان سپهسالار از جانب ناصرالدین شاه منعقد گردید. بر اساس این قرارداد: طرف انگلیسی؛ امتیاز انحصاری ساخت هرگونه راه آهن و سد از دریای مازندران تا خلیج فارس/ بهره برداری از همه معدن ایران بجز معدن طلا و نقره/ ایجاد مجاری آبی و قنات و کانال برای کشتی رانی یا کشاورزی ایجاد بانک و هرگونه کمپانی صنعتی/ حق انحصاری کارهای عام المنفعه بهره برداری از جنگل ها به مدت ۷۰ سال و استفاده از گمرکات ایران را به مدت ۲۵ سال بدست می آورد و در قبال آن؛ سالیانه ۲۰۰ هزار لیبره انگلیس و پنج درصد از سود خالص را به طرف ایرانی پرداخت می نمود.

بدلیل اعتراضات گسترده در ایران و مخالفت روس ها با این قرارداد، این امتیاز به مرحله اجرا درنیامد و بدستور ناصرالدین شاه لغو شد. اما در نهایت رویتر توانست امتیاز تأسیس بانک شاهنشاهی را از ناصرالدین شاه بگیرد.

ویژگی های شیوه تولید سرمایه داری (نظام اقتصادی سرمایه داری): (اصالت سود یا سرمایه)

- به معنای جستجوی سود (بهره مندی اقتصادی) از طریق بازار است
- مالکیت خصوصی و بازار رقابتی دو شاخص عمده این شیوه تولید است.
- در این شیوه اقتصادی؛ هدف کنشگران و بنگاه های اقتصادی؛ بدست آوردن حداکثر سود است.
- در این شیوه اقتصادی؛ کنشگران و بنگاه های اقتصادی با استفاده از روش های علوم تجربی؛ به ساماندهی حسابگرانه و دقیق مؤلفه های اقتصادی اعم از: کار/ سرمایه/ مواد/ تکنولوژی برای تضمین حداکثر سود می پردازند.
- این شیوه اقتصادی نه بر اساس رفع نیازهای انسان ها بلکه بر محور سود شکل می گیرد. از اینرو؛ بیشترین تخریب ها در طبیعت و منابع طبیعی را در پی داشته و در موارد بسیاری با فطرت انسانها ناسازگار بوده است.

نکته: در طول تاریخ همواره شیوه های اقتصادی دیگری غیر از شیوه سرمایه داری وجود داشته است. شیوه هایی مانند: همیاری/ تعاونی/ دولتی/ سوسیالیستی و ...

نکته: با ملاحظه آیات قران کریم؛ به وضوح می توان تقابل نگاه قرآن را با اصالت بخشیدن به سرمایه و شیوه های سرمایه دارانه مشاهده نمود. (مانند: سوره طلاق، آیه ۲/ سوره اعراف، آیه ۹۶/ سوره مائده، آیه ۶۶/ سوره توبه، آیه ۱۰۳/ سوره بقره، آیه ۲۷۶).